

CZU:811.135.1'373.6

[https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.3\(318\).04](https://doi.org/10.52505/1857-4300.2022.3(318).04)

NOTE DESPRE ETIMOLOGIA UNITĂȚILOR DERIVATE DE LA RADICALI ÎMPRUMUTAȚI DIN ALTE LIMBI

Vasile BAHNARU

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar

E-mail: bahnaru@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2132-1183>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Notes about the Etymology of Units Derived from Borrowed Radicals from other Languages

Abstract

The article examines lexical units derived from neological roots, especially those that form whole families of words. Following their analysis, it is demonstrated that most of these vocabulary elements require to be interpreted, from an etymological point of view, as derived words within the Romanian language, regardless of whether or not they are based on foreign derivative models.

Keywords: derived word, etymology, etymon, borrowing, lexical derivation, linguistic contact, derivational system, derivational model, radical, suffix, prefix.

Rezumat

În articol sunt examinate unitățile lexicale derivate de la rădăcini neologice, în special cele care formează familii întregi de cuvinte. În urma analizei acestora, se demonstrează că cea mai mare parte a acestor elemente de vocabular se cer a fi interpretate, din punct de vedere etimologic, drept cuvinte derivate în cadrul limbii române, indiferent de faptul dacă au sau nu au la bază modele derivate străine.

Cuvinte-cheie: cuvânt derivat, etimologie, etimon, împrumut, derivare lexicală, contact lingvistic, sistem derivațional, model derivativ, radical, sufix, prefix.

0. În procesul de redactare a unui dicționar explicativ de perspectivă al limbii române, de completare a registrului, de elaborare a unor definiții a sensurilor bazate pe principii științifice și a etimologiilor cuvintelor, am constatat, cu deosebită perplexitate, prezența unui număr considerabil de inadvertențe și incoerențe de interpretare. Dacă registrul de cuvinte al fiecărui dicționar se află în dependență

directă de tipul și de destinatarul dicționarului, atunci principiile de definire, de etimologizare și de ortografiere produc destinatarului o serie de dificultăți de comprehensiune și impedimente de interpretare. Evident, scopul acestui studiu nu se axează pe problema elaborării registrului de cuvinte al unui dicționar explicativ sau pe principiile teoretice de elaborare a definițiilor lexicografice, ci se limitează la elaborarea principiilor de etimologizare a unităților lexicale derivate de la cuvinte împrumutate din alte limbi, în special începând din sec. al XIX-lea. Întrucât cuvintele derivate împrumutate relativ recent din alte limbi nu figurează, de regulă, în dicționarele etimologice (Ciorănescu, 2007; Vinereanu, 2008), materialul examinat aici este preluat din dicționarele explicative (DEX, 1998, 2009, 2012; DLRLC, 1955-1957; Macrea, 1958) care prezintă și etimologia unităților de vocabular, acestea fiind considerate, de cele mai multe ori, drept cuvinte împrumutate. În relație directă cu cuvintele împrumutate în ultimele trei-patru decenii (inclusiv derivatele acestora) se află și ortografia lor, care, de regulă, o reproduce pe cea din limba de origine. În felul acesta, se creează impresia că ortografia limbii române a renunțat la principiul ei fundamental – scrierea unităților lexicale în conformitate cu principiul pronunției. În această ordine de idei, amintim că unele cuvinte împrumutate încă în secolul al XIX-lea (de exemplu, *lider*, *miting* etc.) au început a fi ortografiate ca în limba de origine (a se vedea: *leader*, *meeting*). Mai mult decât atât, orice împrumut străin se conformează unităților lexicale existente deja în sistemul limbii române, fie pe axa semantică, stabilind relații de sinonimie (a se vedea: *amant* < fr. *amant* < lat. *amans*, *-antis* „amant” < *amare* „a iubi”, care a intrat în relații de sinonimie cu unele cuvinte existente deja în limba română: *drăguț*, *gagic*, *gagiu*, *ibovnic*, *iubit*, *îndrăgostit*, *libovnic*, *prieten*), de omonimie (*abate*, subst. m. și *abate*, vb.), de paronimie (*abaca*, subst. f. „bananier” (< fr. *abaca*, germ. *Abaca*, sp. *abacá*) și *abaca*, subst. f. „placă de piatră” (< fr. *abaque*, cat. *abac*, sp. *abaco*, it. *abbaco* < lat. *abacus*; gr. *abax* „placă; tablă”)), fie intră în componența unor câmpuri lexico-semantică existente (*abate* „călugăr aflat în fruntea unei mănăstiri catolice” (< it. *abate*, lat. *abbas*, *-atis*) și *stareț* „călugăr aflat în fruntea unei mănăstiri” (< v.sl. *старъць*)) etc.

1. În cele ce urmează, vom încerca să demonstrăm că unitățile lexicale derivate de la cuvinte împrumutate din alte limbi sunt, de cele mai multe ori, cuvinte formate în cadrul sistemului derivațional al limbii române, având drept model derivativ unele structuri existente fie în limba română, fie sugerate de limbile din care a fost împrumutat cuvântul primar. Astfel, substantivul *națiune* este un împrumut de origine latină (< *natio*, *-onis*), venit în română prin filieră italiană (*nazione*) sau franceză (*nation*), iar varianta sa învechită fie că este o formație românească după model romanic, fie că este împrumutată din rusă (*нация*). Totodată, adjectivul *național* este un derivat al substantivului *națiune* + suf. *-al*, având drept model structurile derivativă din latină (*nationalis*) și franceză (*national*). O situație similară atestăm în cazul substantivului *naționalism* (< *național* + suf. *-ism*) și al verbului

a naționaliza (< național + suf. -iza), în timp ce substantivul *naționalist* este format prin substituție de sufixe (-ism/-ist).

În fine, este indiscutabil că infinitivul lung *naționalizare* și adjectivul *naționalizat* sunt derivate ale verbului *a naționaliza* + suf. -re/-at. Unele infinitive lungi par a fi derivate false, dat fiind că verbul de la care ar fi derivat lipsește în română (de exemplu, *ablucrare* format din pref. *ab-* și substantivul *lucrare*, după germ. *abarbeiten* „a (se) uza (prin folosire îndelungată)”, *deconcretizare*, format din pref. *de-* și substantivul *concretizare*), *acvaplanare* [< *acva-* + *planare*], *benzoilare* [< *benzoil* + -are, după fr. *benzoylation*].

Cu alte cuvinte, este vorba de situația în care se determină modul de formare a unităților lexicale, în special atunci când acestea constituie familii de cuvinte derivate de la un radical comun, ca în cazul substantivului *națiune*.

2. Indiscutabil, explicarea etimologiei unităților lexicale cu radicalul comun *națiune* este relativ simplă, de cele mai multe ori însă, situația este mult mai complicată. Astfel, este dificil de a identifica o anumită relație etimologică între substantivele *mină*, *minereu*, *mineral* etc., fără a realiza o cercetare etimologică de profunzime a acestora. În urma analizei constatăm că substantivul *mină* vine din francezul *mine*, unde este preluat din galezul *meina* „metal brut”; substantivul *minereu* de asemenea vine din francezul *minerais*, derivat al adjectivului *minier*, *minière* și sufixul -ai(s), iar *miner* vine din francezul *mineur*, fiind un derivat al substantivului *mine* „loc subteran de extracție a depozitelor minerale”, tot așa cum verbul *a mina* este împrumut al francezului *miner*, derivat al substantivului *mine* „loc subteran de extracție a depozitelor minerale”. Totodată, substantivele *miner*, *minier* pot fi explicate ca fiind derivate românești ale substantivului *mină*, având drept model derivativ cuvintele corespunzătoare din franceză. Așadar, ne rămâne să explicăm etimologia substantivului *mineral*, care, conform dicționarelor, este un împrumut din francezul *minéral*, acesta fiind moștenit din latinescul *mineralis*, derivat al substantivului *minera* „mină”, „minereu”. În rest, toate unitățile lexicale cu radicalul *mineral* pot fi explicate ca fiind derivate în limba română după un model francez. Astfel, substantivul *mineralier* „cargobot folosit la transportul minereurilor” este format din substantivul *mineral* + suf. -(i)er, după modelul francez *minéral* + suf. -ier, iar verbul *a (se) mineraliza* „a transforma sau a face să se transforme în apă minerală” este format din substantivul *mineral* și sufixul -iza, având ca model francezul *minéraliser* [< *minéral* + suf. -(i)ser], iar substantivul *mineralist* este un derivat românesc al substantivului *mineral* + -ist, în sistemul nostru lexical fiind o variantă a substantivului *mineralog*, tot așa cum *mineralitate* este un derivat românesc al substantivului *mineral* + suf. -itate. Nu încapă nici un dubiu că substantivul *mineralizare* este format de la verbul *a mineraliza* + suf. -re, tot așa cum adjectivul *mineralizat* derivă de la același verb *a mineraliza* + suf. -at, iar substantivul *mineralizator*, deși este un derivat al aceluiași verb *a mineraliza* + suf. -tor, s-a format în română în baza modelului francez *minéralisateur* [< *minéraliser* + suf. -(at)eur]. În acest context, amintim substantivul *mineralizație*, de asemenea

derivat al verbului *a mineraliza* + suf. *-(a)ie*, după modelul francez *minéralisation* [*< minéraliser + suf. -(at)ion*], o explicație identică având și varianta învechită a acestuia *mineralizațiune*. În fine, putem constata că verbul *a demineraliza* este un derivat românesc, format din pref. *de-* + verbul *a mineraliza*, având ca model francezul *déminéraliser*, iar *demineralizare* și *demineralizat* sunt derivate ale verbului *a demineraliza*. Evident, adjectivul *mineralizabil* este un derivat al verbului *a mineraliza* + suf. *-bil* și are ca model francezul *minéralisable*, iar *mineralizant* de asemenea este un derivat al verbului *a mineraliza* + suf. *-ant*, după fr. *minéralisante* [*< minéraliser + suf. -ante*].

Celelalte derivate ale radicalului *mineral* sunt, de regulă, (să le numim așa) internaționalisme: *mineralog* [*< mineral + -log*, < gr. *logos* „raport; discurs; tratare”, după fr. *minéralogue*, rus. *минералог*, germ. *Mineralog*]; *mineralogie* [*< mineral + -logie*, < gr. *-logia* < *logos* „cuvânt; discurs”, după fr. *minéralogie*, rus. *минералогия*, germ. *Mineralogie*]; *mineralogist* [*< mineralog + suf. -ist*, după fr. *minéralogiste*], variantă învechită a substantivului *mineralog*; *mineraloid* [*< mineral + suf. -id* < gr. *-eidos* „formă”, „aspect”, după engl. *mineraloid*]. În această ordine de idei, urmează să amintim că adjectivul *mineralogic* este un derivat al substantivului *mineralogie*, format prin substituirea sufixului *-ie* cu sufixul *-ic*, după modelul francez *minéralogique*. Desigur, varianta învechită *mineraloghie* vine din rus. *минералогия*, iar adjectivul *mineraloghicesc* este un derivat al substantivului *mineraloghie* + suf. *-icesc*, după modelul rusesc *минералогический*.

3. În continuare, ne propunem să examinăm unele cuvinte românești derivate cu prefixe relativ noi, de asemenea formate de la rădăcini împrumutate, mai ales din limbile romanice și având la bază modele derivative străine și/sau existente în română. De altfel, derivarea cu prefixe prezintă un interes deosebit, când vine vorba să fie studiat aspectul etimologic al unităților de vocabular. Examineate prin prisma etimologiei, prefixele se clasifică în moștenite și împrumutate, interes deosebit pentru noi reprezentând cele împrumutate.

O situație specială atestăm în cazul derivării cu prefixe care au sensul

■ „repetiție; reluare”: **re-**: *a reactiva* [*< pref. re- + a activa*, după fr. *réactiver* < pref. *ré-* + *activer*], *a recompensa* [*< pref. re- + a compensa*, după fr. *récompenser* < pref. *ré-* + *compenser*], *a rescrie* [*< pref. re- + a scrie*, după fr. *récrire* < lat. *rescribere*] etc.;

■ „lipsit de; fără”: **de-**: *a debloca* [*< pref. de- + a bloca*, după fr. *débloquer* < pref. *dé-* + *bloquer*], *a decolora* [*< pref. de- + a colora*, după fr. *décolorer* < lat. *decolorare*];

■ „de diferență; superioritate”: **arhi-**: *arhidiaconie* [*< pref. arhi- + diaconie*, după gr. *arhidiaconia*], *arhifonem* [*< arhi- + fonem*, după fr. *archifonème*]; **extra-**: *extraaxilar* [*< pref. extra- + axilar*, după fr. *extraaxillaire*], *extraconstituțional* [*< pref. extra- + constituțional*, după fr. *extraconstitutionnel* < pref. *extra-* + *constitutionnel*], *extraplan* [*< pref. extra- + plan*]; **hiper-**: *hipersensibil* [*< pref. hiper- + sensibil*, după fr. *hypersensible* < pref. *hyper-* + *sensible*], *hiperactiv* [*< pref.*

hiper- + *activ*, după engl. *hyperactive*], *hipercorect* [< pref. *hiper-* + *corect*, după fr. *hypercorrect* < pref. *hyper-* + *correct*]; **super-**: *supernovă* [< pref. *super-* + *novă*, după fr. *supernova*], *superaliaj* [< pref. *super-* + *aliaj*, după < fr. *superalliage* < pref. *super-* + *alliage*], *superelegant* [< pref. *super-* + *elegant*]; **supra-**: *supracopertă* [< pref. *supra-* + *copertă*], *supranatural* [< pref. *supra-* + *natural*, după fr. *supernaturel* < pref. *sur-* + *naturel*];

■ „după”: **post-**: *postbelic* [< pref. *post-* + *belic* < după lat. *bellicus* < *bellum* „război” + suf. *-icus*]; *postelectoral* [< pref. *post* + *electoral* < după fr. *postélectoral* < pref. *post-* + *électoral*]; *postvaccinal* [< pref. *post* + *vaccinal*]; *postverbal* [< pref. *post* + *verbal* < după fr. *postverbal* < pref. *post* + *verbal*];

■ „împreună; împreună cu; cu”: **con-/com-**: *concetățean* [< pref. *con-* + *cetățean*, după fr. *consitoyen*], *conciadin* [< pref. *con-* + *ciadin*, după it. *concittadino* < *con-* + *cittadino* „orășean”], *condiscipol* [< pref. *con-* + *discipol*, după fr. *condisciple* < lat. *condiscipulus* < *con-* + *discipulus* „discipol”], *compatriot* [< pref. *com-* + *patriot*, după fr. *compatriote* < lat. (*com*)*patriota* (< grec. *patriōtēs* „pământean, compatriot”) < *com-* „cu” + *patrio* „patrie” + suf. *-ota*], *a compătimi* [< pref. *com-* + *a pătimi*, după fr. *compatir*], *a se complăcea* [< pref. *com-* + *a plăcea*, după fr. *complaire* < lat. *complacere* „a plăcea mult”]; **co-**: *conațional* [< pref. *co-* + *național*, după it. *connazionale*], *a coopera* [< pref. *co-* + *a opera*, după fr. *coopérer* < lat. *cooperari* „a lucra împreună” < *co-* „cu; împreună” + *operari* „a opera”];

■ „lipsit de; fără”: **a-**: *abiotic* [< pref. *a-* + *biotic*, după fr. *abiotique* < gr. *a-* „fără” + *biōtikos* „de viață”]; *anormal* [< pref. *a-* „fără” + *normal*, după fr. *anormal* < lat. *anormalis*, *-e* „contrar regulii” < *a-* „fără” + *normalis*], *atemporal* [< pref. *a-* + *temporal*, după fr. *atemporel* < pref. *a-* + *temporel*];

■ „îndepărtare; separare; lipsă”: **ab-**: *abaxial* [< pref. *ab-* + *axial*, după fr. *abaxial*, engl. *abaxial* < lat. *ab* + *axial*], *a absorbi* [< *ab* + *a sorbi*, după fr. *absorber*, it. *assorbire*, sp. *absorber* < lat. *absorbere* „a înghiți” < *ab-* + *sorbere* „a sorbi”], *a abzice* [< pref. *ab-* + *a zice*, după germ. *absagen* < lat. *abdicere*], *a se abține* [< *ab-* + *a ține*, după fr. (*s'*)*abstenir* < lat. *abstinere* „a se ține la distanță”];

■ „în față; înainte; anterior”: **ante-**: *antebelic* [< pref. *ante-* + lat. *bellicus* „război” < *bellum* „război” + suf. *-icus*]; *antecală* [< *ante-* + *cală*, după it. *antecala*], *antecalcul* [< *ante-* + *calcul*], *antecreuzet* [< *ante-* + *creuzet*, după fr. *avant-creuset*], *antecuirasă* [< *ante-* + *cuirasă*, după fr. *avant-cuirasse*], *antenatal* [< *ante* + *natal*, după engl. *antenatal* < pref. *ante-* + *natal*, fr. *antenatal*];

■ „fără”: **i-, im-, in-**: *ireal* [< pref. *i-* + *real*, după fr. *irréel* < pref. *i(n)-* + *réel*], *imobil* [< pref. *i-* „fără” + *mobil*, după fr. *immobile* < lat. *immobilis*], *imoral* [< pref. *i-* „fără” + *moral*, după fr. *immoral*], *impalpabil* [< pref. *-i(m)-* + *palpabil*, după fr. *impalpable*], *imposibil* [< pref. *i(m)-* + *posibil*, după fr. *impossible*, it. *impossibile* < lat. *impossibilis*];

■ „care este la mijloc; între; reciproc”: **inter-**: *interacțiune* [< pref. *inter-* + *a acțiune*, după fr. *interaction* < pref. *inter-* + *action*], *a interzice* [< pref. *inter-* + *a zice*, după fr. *interdire*]; *interlocutor* [< pref. *inter-* + *locutor*, după fr.

interlocuteur, it. *interlocutore*]; *interdisciplinar* [< pref. *inter-* + *disciplinar*, după fr. *interdisciplinaire* < pref. *inter-* + *disciplinaire*], *intergalactic* [< pref. *inter-* + *galactic*, după fr. *intergalactique* < pref. *inter-* + *galactique*];

■ „peste măsură de; extrem de; foarte”: **ultra-**: *ultraviolet* [< pref. *ultra-* + *violet*, după fr. *ultraviolet* < pref. *ultra-* + *violet*], *ultraconservator* [< pref. *ultra-* „extrem de; foarte” + *conservator*, după fr. *ultra-* + *conservateur*];

■ „împotrivă”: **anti-**, *contra-*: *antitific* [< *anti-* + *tific*, după fr. *antityphique* < *anti-* + *typhique*];

■ „sub limită”: **hipo-**: *hipoglicemie* [< pref. *hipo-* + *glicemie*, după fr. *hypoglicémie* < pref. *hypo-* + *glycémie*], *hipoacuzie* [< pref. *hipo-* + *acuzie* < fr. *-acousie* < gr. *akousis* „auz”], *hipocloremie* [< pref. *hipo-* + *cloremie* < fr. *hypochlorémie* < pref. *hypo-* + *chlorémie*];

■ „sub”: **sub-**: *subacvatic* [< pref. *sub-* + *acvatic*, după fr. *subaquatique* < pref. *sub* + *aquatique*], *submarin* [< pref. *sub-* + *marin*, după fr. *sous-marin*], *subprefect* [< pref. *sub-* + *prefect*, după fr. *sous-préfect* < *sous-* + *préfect*];

■ „în interior; înăuntru”: **intra-**: *intracelular* [< pref. *intra-* + *celular*, după fr. *intracellulaire* < pref. *intra-* + *cellulaire*], *intracerebral* [< pref. *intra-* + *cerebral*, după fr. *intracérébral* < pref. *intra-* + *cérébral*], *intravasculare* [< pref. *intra-* + *vascular*, după fr. *intravasculaire* < pref. *intra-* + *vasculaire*];

■ „peste”: **trans-**: *transoceanic* [< pref. *trans-* + *oceanic*, după fr. *transocéanique* < pref. *trans-* + *océanique*]; *transalpin* [< pref. *trans-* + *alpin*, după fr. *transalpin* < lat. *transalpinus* < pref. *trans-* + *alpinus*], *transamerican* [< pref. *trans-* + *american*, după fr. *transaméricain* < pref. *trans-* + *américain*];

■ „pentru”: **pro-**: *proafrican* [< pref. *pro* + *african*, după < fr. *pro-africain*], *proacțiune* [< pref. *pro* + *acțiune*, după fr. *proaction* < pref. *pro-* + *action*], *proamerican* [< pref. *pro* + *american*, după it. *pro-americano* < pref. *pro-* + *americano*] etc., etc.

4. Se știe că sufixele sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate după rădăcina cuvintelor pentru a forma un cuvânt nou. Și în cazul derivării cu sufixe atestăm, mai ales în cazul celor împrumutate, un număr mare de unități lexicale derivate în cadrul limbii române, deseori după anumite modele derivative din unele limbi străine.

În cele ce urmează, vom examina unele sufixe clasificate în funcție de semantica lor. Este vorba de sufixele verbale, adjectivale, substantivale și adverbiale:

1) verbale

-iza: *a abatoriza* [< *abator* + suf. *-iza*], *a absolutiza* [< *absolut* + suf. *-iza*], *a abstractiza* [< *abstract* + suf. *-iza*, după lat. *abstrahere* „a distrage; a separa; a izola”], *a activa* [< *activ* + suf. *-iza*, după rus. *активизировать*], *a academiza* [< *academie* + suf. *-iza*, după fr. *académiser* < *academie* + suf. *-er*], *a accesibiliza* [< *accesibil* + suf. *-iza*], *a accesoriga* [< *accesor(iu)* + suf. *-iza*, după fr. *accessoiriser*; engl. *accesorige*], *a aculturaliza* [< *acultural* + suf. *-iza*], *a actualiza* [< *actual* + suf. *-iza*, după fr. *actualiser* < *actuel*]

+ suf. *-iser*], *a amartiza* [*< Marte + suf. -iza, după a aluniza, a aseleniza*]; *a angeliza* [*< angel + suf. -iza*], *a baladiza* [*< baladă + suf. -iza*];

-a: *a absenta* [*< absent + suf. -a, după fr. absenter, it. assentare, sp. ausentar; < lat. absentare „a fi absent”*], *a se accentua* [*< accent + suf. -a, după fr. accentuer < lat. accentuare < accentus*], *a accepta* [*< accept + -a, după fr. accepter < lat. acceptare „a primi”, accipere „a aproba”*], *a accesa* [*< acces + suf. -a, după engl. accessed < acces < lat. accessus < accedere*], *a (se) accidenta* [*< accident + suf. -a*], *a acciza* [*< acciză + suf. -a*], *a activa* [*< activ + suf. -a, după fr. activer < actif + suf. -er, sp. activar, it. attivare*], *a aera* [*< aer + suf. -a, după fr. aérier < lat. aer „aer” + suf. -er; ngr. aerizo*], *a (se) amoreza* [*< amarez + suf. -a*], *a baleta* [*< balet + suf. -a, după it. ballettare*], *a (se) balona* [*< balon + suf. -a, după fr. balloner*], *a bancheta* [*< banchet + suf. -a*], *a bancruta* [*< bancrută + suf. -a, după germ. bankrottieren*], *a bandaja* [*< bandaj + suf. -a*], *a baritona* [*< bariton + suf. -a*] etc.

2) adjectivale

-al: *accental* [*< accent + suf. -al, după fr. accentuel < lat. accent(us) + suf. -el, engl. accental*], *accidental* [*< accident + suf. -al, după fr. accidentel < accident + suf. -el*], *actanțial* [*< actant + suf. -ial*], *acupunctural* [*< acupunctură + suf. -al*], *acuzatorial* [*< acuzator + suf. -ial, după engl. accusatorial < accusatory + suf. -ial*], *adițional* [*< a adiționa + suf. -al, după fr. additionnel < addition „adiție” + suf. -el*], *amoniacal* [*< ammoniac + suf. -al, după fr. ammoniacal < ammoniac + suf. -al*], *baritonal* [*< bariton + suf. -al, după germ. baritonal*], *basal* [*< bas + suf. -al*], *bazal* [*< bază + suf. -al*];

-ant: *aberant* [*< a abera + suf. -a, după fr. aberrant < lat. aberrans, -antis < lat. aberrare „a se îndepărta; a devia”*], *abrutizant* [*< a abrutiza + suf. -ant, după fr. abrutissant < abrutir + suf. -ant*], *absolutizant* [*< a absolutiza + suf. -ant*], *absorbant* [*< a absorbi + suf. -ant, după fr. absorbant < absorber + suf. -ant*], *angelizant* [*< a angeliza + suf. -ant*], *academizant* [*< a academiza + suf. -ant*], *acaparant* [*< a acapara + suf. -ant*], *activizant* [*< a activa + suf. -ant*];

-ar: *bancrutar* [*< bancrută + suf. -ar, după fr. banqueroutier*], *acicular* [*< acicul + suf. -ar, după fr. aciculaire < lat. acicula „ac mic” + suf. -aire*], *aluvionar* [*< aluviu + suf. -ar, după fr. alluvionnaire < alluvion + suf. -aire*];

-bil: *accentuabil* [*< a accentua + suf. -bil, după fr. accentuable < accentuer + suf. -able*], *acceptabil* [*< a accepta + suf. -bil, după fr. acceptable < accepter + suf. -able < lat. acceptabilis, -e < acceptare „a primi”*], *accizabil* [*< a acciza + suf. -bil*], *accesibil* [*< a accesa + suf. -bil, după fr. accessible < lat. accessibilis, -e < lat. accessus < accedere*], *aclimabil* [*< a aclimata + suf. -bil, după fr. acclimatable < aclimat(er) + suf. -able*], *acomodabil* [*< a acomoda + suf. -bil, după fr. accommodable < accommoder + suf. -able, it. accomodabile < accomodare + suf. -abile*], *acordabil* [*< a acorda + suf. -bil, după fr. accordable < accorder + suf. -able*];

-esc: *baladesc* [*< baladă + suf. -esc*], *banditesc* [*< bandit + suf. -esc*], *bancheresc* [*< bancher + suf. -esc*];

-ian: *alsacian* [*< Alsacia + suf. -ian, după fr. alsacien < top. Alsace + suf.f. -ien*], *babilonian* [*< Babilon + suf. -ian, după fr. babylonienne < Babylone*]; *bioenergetician* [*< bioenergetics + suf. -ian, după < fr. bioénergéticien < bioénergétique + suf. -ien*];

-ic: *académic* [*< academie + suf. -ic, după fr. académique, it. academic, sp. academic < lat. academicus, -a, -um < academia*], *accentic* [*< accent + suf. -ic*], *acetilenic* [*< acetilén(ă) + suf. -ic, după fr. acétylénique < acétylène + suf. -ique*], *acórdic*. [*< acord + suf. -ic*], *agitatoric* [*< agitator + suf. -ic, după rus. азумамопскуп, germ. agitatorisch*], *acrobátic* [*< acrobat + suf. -ic, după fr. acrobatique < acrobate + -ique, it. acrobatic < it. acrobata + suf. -ic*], *bazic* [*< bază + suf. -ic, după fr. basique*], *bisulfític* [*< bisulfít + suf. -ic*], *aedic* [*< aed + suf. -ic*], *babilonic* [*< Babilon + suf. -ic*], *biotrófic* [*< biotrof + suf. -ic, după fr. biotrophique. gr. bios „viață” + trophikos „nutritiv”*];

-ier: *animalier* [*< animal + suf. -ier, după fr. animalier < animal + suf. -ier*], *baladier* [*< baladă + suf. -ier*], *bananier* [*< banană + suf. -ier, după fr. bananier < banane + suf. -ier*];

-iv: *abuzív* [*< abuz + suf. -iv, după fr. abusive, it. abusive < lat. abusivus, -a, -um < abusus*], *adaptativ* [*< a adapta + suf. -iv, după fr. adaptatif < adaptat(ion) + suf. -if*], *adoptív* [*< a adopta + suf. -iv, după fr. adoptif < lat. adoptivus, -a, -um < adoptare*];

-os: *amoros* [*< amor + suf. -os, după lat. amorosus*], *ambițios* [*< ambiție + suf. -os, după fr. ambitieux < lat. ambitiosus, -a, -um*], *oficios* [*< oficiu + suf. -os, după fr. officieux < lat. officiosus < officium „oficiu” + suf. -osus*], *sentențios* [*< sentință + suf. -os, după fr. sentencieux < lat. ententiosus*];

-tor: *activizator* [*< a activa + suf. -tor*], *admirator* [*< a admira + suf. -tor, după fr. admirateur < lat. admirator, -oris < admiratio, -onis „admirație” + suf. -tor*] etc., etc.

3) substantivale

-adă: *bastonadă* [*< baston + suf. -adă, după fr. bastonnade < baston + suf. -ade*], *bufonadă* [*< bufon + suf. -adă, după it. buffonatta < buffone + suf. -atta*], *colonádă* [*< coloană + suf. -adă, după fr. colonnade < colonne „coloană” + suf. -ade, it. colonnata „suită de coloane”*], *fațadă* [*< față + suf. -adă, după fr. façade < it. facciata < faccia „față, înfățișare” < lat. facies „formă, aspect; față” (< lat. facere „a face”) + suf. -ata*], *fanfaronadă* [*< fanfaron + suf. -adă, după fr. fanfaronade < fanfaron + suf. -ade*];

-aj: *acordaj* [*< a acorda + suf. -aj, după fr. accordage < accord(er) + suf. -age*], *acroșaj* [*< a acroșa + suf. -aj, după fr. accrochage*], *acuplaj* [*< a acupla + suf. -aj, după fr. accouplage < accoupler + suf. -age*], *aeraj* [*< a aera + suf. -aj, după fr. aérage < aérer + suf. -age*], *ancoráj* [*< a ancora + suf. -aj, după it. ancoraggio*], *blamaj* [*< a blama + suf. -aj*], *balizaj* [*< a baliza + suf. -aj, după fr. balisage < baliser + suf. -age*];

-ant: *acceptant* [*< a accepta + suf. -ant, după fr. acceptant; germ. Akzeptant, it. accettando < lat. accéptans, -ántis < acceptare + suf. -ans*], *acordant* [*< a acorda +*

suf. *-ant*, după germ. *Akkordant*], *activánt* [*< a activa + suf. -ant*, după fr. *activant < activer + suf. -ant*, it. *attivante*], *acreditant* [*< a acredita + suf. -ant*];

-anță: *aberanță* [*< aberant + suf. -anță*, după fr. *aberrance < aberrant + suf. -ance*], *alianță* [*< a (se) alia + suf. -anță*, după fr. *alliance < allier + suf. -ance*], *culanță* [*< culant + suf. -anță*, după germ. *Kulanz*], *importantă* [*< important + suf. -anță*, după fr. *importance < important + suf. -ance*], *siguranță* [*< sigur + suf. -anță*]; *temperanță* [*< a (se) tempera + suf. -anță*, după fr. *tempérance < tempérer + suf. -ance < lat. temperantia < temperare „a tempera” + suf. -antia*];

-ar: *abecedár* [*< ABCD + suf. -ar*, după fr. *abécédaire < lat. abecedarius < ABCD + suf. -arius*], *alfabetar* [*< alfabet + suf. -ar*], *arhivar* [*< arhivă + suf. -ar*, după germ. *< Archivar*], *benzinar* [*< benzină + suf. -ar*], *bișnițar* [*< bișniță + suf. -ar*], *berar* [*< bere + suf. -ar*], *cronicar* [*< cronică + suf. -ar*], *vizionar* [*< viziune + suf. -ar*, după fr. *visionnaire < vision + suf. -aire*];

-aș: *actoraș* [*< actor + suf. -aș*, diminutiv de la *actor*], *bastonaș* [*< baston + suf. -aș*, diminutiv de la *baston*], *batonaș* [*< baton + suf. -aș*, diminutiv de la *baton*];

-at: *actuariat* [*< actuar + suf. -iat*, fr. *actuariat*];

-ărie: *benzinărie* [*< benzină + suf. -ărie*], *bonetărie* [*< bonetă + suf. -ărie*, după fr. *bonneterie*], *berărie* [*< bere + suf. -ărie*]; *primărie* [*< primar + suf. -ărie*];

-easă: *baroneasă* [*< baron + suf. -easă*], *maioresasă* [*< maior + suf. -easă*];

-ență: *abundență* [*< abundant + suf. -ență*, după fr. *abundance*, prov. *aboundànci*, it. *abbondanza*, sp., *abundancia < lat. abundantia*, *-ae < abundare „a fi din belșug”*], *aderență* [*< aderent + suf. -ență*, după fr. *adhérence < lat. adhaerentia < adhaerere*];

-et: *baronet* [*< fr. baronet < baron + suf. -et*];

-ez: *amarez* [*< amor + suf. -ez*, după fr. *amoureux*], *albanez* [*< Albania + suf. -ez*], *olandez* [*< Olanda + suf. -ez*], *berlinez* [*< Berlin + suf. -ez*];

-ian: *academician* [*< academic + suf. -ian*, după fr. *académicien*], *acustician* [*< acustică + suf. -ian*, după fr. *acousticien < acoustique „acustică” + suf. -ien*], *aerian* [*< aer + suf. -ian*, după fr. *aérien < lat. aer + suf. -ien*], *fizician* [*< fizică + suf. -ian*, după fr. *physicien < physique + suf. -ien*], *estetician* [*< estetică + suf. -ian*, după fr. *esthéticien < esthétique + suf. -ien(ne)*];

-ică: *acordică* [*< acord + suf. -ică*], *acrobatică* [*< acrobat + suf. -ică*, după fr. *acrobatique < acrobate*, germ. *Akrobatik*];

-(ț)ie: *acelerație* [*< accelerat + suf. -(ț)ie*, după fr. *accélération*, it. *accelerazione < lat. acceleratio*, *-onis < accelerare*], *accepție* [*< accept + suf. -(ț)ie*, după fr. *acception*, it. *accezione < lat. acceptio*, *-onis < acceptare*], *acropație* [*< acrobat + suf. -(ț)ie*, după fr. *acrobatie < acrobate + suf. -ie*]; *adaptație* [*< adaptat + suf. -(ț)ie*, după fr. *adaptation < lat. med. adaptatio*, *onis < adaptare*], *babilonie* [*< Babilon + suf. -ie*], *boemie* [*< boem² + suf. -ie*], *baronie* [*< baron + suf. -ie*, după fr. *baronnie < baron + suf. -ie*], *mizerie* [*< mizer + suf. -ie*, după fr. *misère < lat. miseria*];

-ier: *acatistier* [*< acatist + suf. -ier*], *bananier* [*< banan + suf. -ier*, după fr. *bananier < banane + suf. -ier*], *betonier* [*< beton + suf. -ier*], *bonier* [*< bon + suf. -ier*], *sezonier* [*< sezon + suf. -ier*, după fr. *saisonnier < saisonn + suf. -ier*];

-ism: *absenteism* [< *absent* + suf. *-ism*, după fr. *absentéisme* + suf. *-isme*; engl. *absenteeism* < *absentee* „absent”, sp. *absentismo*, it. *assenteismo*, cat. *absentisme*], *abstracționism* [< *abstracție* + suf. *-ism*, după fr. *abstractionnisme* < *abstraction* + suf. *-isme*], *academism* [< *academie* + suf. *-ism*, după fr. *académisme*, cat. *academisme*, germ. *Akademismus*];

-ist: *absenteist* [< *absent* + suf. *-ist*, după fr. *absentéiste* < *absenté(isme)* + suf. *-iste*; sp. *absentista*], *abstracționist* [< *abstracție* + suf. *-ist*, fr. *abstractionni(sme)* + suf. *-ist*], *acupuncturist* [< *acupunctură* + suf. *-ist*, după germ. *Akupunkturist*], *acvaplanișt* [< *acvaplanișt* + suf. *-ist*, după it. *acquaplanista* < *acvaplanișt* + suf. *-ista*], *acvarist* [< *acvariu* + suf. *-ist*, după germ. *Aquarist*], *bancurist* [< *ban(curi)* + suf. *-ist*], *acordeonist* [< *acordeon* + suf. *-ist*, după fr. *accordéoniste* < *accordéon* + suf. *-iste*; germ. *Akkordeonist*], *academist* [< *academie* + suf. *-ist*, după fr. *académiste* < *academ(ism)* + suf. *-iste*, sp. *academista*, it. *accademista*, cat. *academista*], *accesorist* [< *accesori(u)* + suf. *-ist*, după fr. *accessoiriste* < *accessoire* „accesoriu” + suf. *-iste*], *baladist* [< *baladă* + suf. *-ist*], *baletist* [< *balet* + suf. *-ist*], *betonist* [< *beton* + suf. *-ist*];

-itate: *abilitate* [< *abil* + suf. *-itate*, după fr. *habileté* < *habile* + suf. *-eté/ité* < lat. *habilitas*, *-atis* „aptitudine” < *habilitare* „a deveni apt”], *absconșitate* [< *absconș* + suf. *-itate*], *absurditate* [< *absurd* + suf. *-itate*, după fr. *absurdité*, sp. *absurdidad*, prov. *absurditat*, it. *assurdità*, sp. *absurdidad*, cat. *absurditat*, port. *absurdidade* < lat. *absurditas*, *-atis* < *absurdus*, *-a*, *-um* „discordant” + suf. *-itas*], *acceptabilitate* [< *acceptabil* + suf. *-itate*, după fr. *acceptabilité* < *acceptable* + suf. *-able*, it. *accettabile*], *accesibilitate* [< *accesibil* + suf. *-itate*, după fr. *accessibilité*, it. *accessibilita* < lat. *accessibilitas*, *-atis*], *actualitate* [< *actual* + suf. *-itate*, după fr. *actualité* < *actuel* + suf. *-ité*], *acuitate* [< *acut* + suf. *-itate*, după fr. *acuité* < lat. *acutus* „ascuțit” + suf. *-ité*], *aditivitate* [< *aditiv* + suf. *-itate*], *afectuositate* [< *afectuos* + suf. *-itate*], *anodinitate* [< *anodin* + suf. *-itate*], *barocitate* [< *baroc* + suf. *-itate*], *seriozitate* [< *serios* + suf. *-itate*, după germ. *Seriosität* < lat. *seriositas*, *-atis*];

-or: *abordor* [< *a aborda* + suf. *-or*, după fr. *abordeur* < *aborder* + suf. *-eur*]; *acordor* [< *a acorda* + suf. *-or*, după fr. *accorder* < fr. *accorder* + suf. *-oir*];

-tor: *acaparator* [< *a acapara* + suf. *-tor*, după fr. *accapareur* < *accaparer*], *accelerator* [< *a accelera* + suf. *-tor*, după fr. *accélérateur* < *accélérer* + suf. *-teur*], *acceptor* [< *a accepta* + suf. *-tor*, după fr. *accepteur* < lat. *acceptor* < *acceptare*], *achizitor* [< *achizi(ție)* + suf. *-tor*, după fr. *acquisiteur* < *acquisition* „achiziție” + suf. *-teur*], *activator* [< *a activa* + suf. *-tor*, după fr. *activeur* < *active* + suf. *-teur*], *acuzator* [< *a acuza* + suf. *-tor*, după fr. *accusateur* < *accuser* + suf. *-teur*], *adaptator* [< *a adapta* + suf. *-tor*, după fr. *adaptateur* < *adaptat(ion)* + suf. *-teur*], *aerator* [< *a aera* + suf. *-tor*, după fr. *aérateur*], *basculator* [< *a bascula* + suf. *-tor*];

-iune: *accesiune* [< *acces* + suf. *-iune*, după fr. *accession*, engl. *accession* < lat. *accessio*, *-onis* < *accedere*];

-ușor: *becușor* [< *bec* + suf. *-ușor*, diminutiv de la *bec*];

-uleț: *beculeț* [< *bec* + suf. *-uleț*, diminutiv de la *bec*];

-ițică: *bonițică* [< *bonetă* + suf. *-ițică*, diminutiv de la *bonetă*];

4) adverbiale

-mente: *abruptamente* [< *abrupt* + suf. *-mente*], *actualmente* [< *actual* + suf. *-mente*, după fr. *actuellement* < *actuel* + suf. *-ment*];

-ește: *banditește* [< *bandit* + suf. *-ește*] etc., etc.

5. Ca urmare a examinării modelelor derivative sufixale constatăm că sufixul *-iza* a apărut mai întâi în numeroase verbe împrumutate, de regulă, din limba franceză, iar ulterior a servit la producerea, pe teren românesc, a unor verbe cu bază derivativă neologică sau românească, deși în ambele cazuri verbele respective pot fi interpretate ca formații românești, având la bază modele străine. A se vedea în această ordine de idei: *a (se) alcooliza* [< *alcool* + suf. *-iza*, după fr. *alcooliser*], *a materializa* [< *material* + suf. *-iza*, după fr. *matérialiser*], *a ridiculiza* [< *ridicol* + suf. *-iza*, după fr. *ridiculiser*], *a sensibiliza* [< *sensibil* + suf. *-iza*, după fr. *sensibiliser*], *a standardiza* [< *standard* + suf. *-iza*, după fr. *standardiser*]. Totodată, multe alte verbe sunt create în limba română după modelul derivativ existent, fiind vorba mai ales despre verbele pronominale: *a se robotiza* [< *robot* + suf. *-iza*], *a se dugheniza* [< *dugheană* + suf. *-iza*] etc.

6. În limba română atestăm un număr considerabil de unități lexicale derivate cu elementele de compunere care au servit la formarea unor numeroase derivate fie în cadrul limbii române, fie împrumutate din alte limbi, fie, în fine, derivate în română după modele existente în alte limbi, numite în literatura de specialitate:

a) prefixoide: *acvi-*, *acva*, *aqua-* „apă”, *aden(o)-* „glandă”, *aero-* „avion, aviație”, *agro-*, *agri-* „agricultură”, *algo-* „durere”, *alo-* „altul, diferit”, *alti-* „înălțime, altitudine”, *ambi-* „amândoi”, *amfi-* „în două feluri”, „de jur împrejur”, *ampelo-* „viță-de-vie”, *andr(o)-* „bărbat”, *antrop(o)-* „om”, *api-* „albină”, *arhe(o)-* „vechi”, *arteri(o)-* „arteră”, *artro-* „articulație”, *astro-* „stea”, *atmo-* „aer”, *audio-* „auz”, *auri-*, *aureo-* „aur”, *aut(o)-* „însuși, singur”, „automobil, mașină”, *avi-* „pasăre”, *axio-* „valoare”, *bacteri(o)-* „bacterie”, *balneo-* „de băi, balnear”, *bar-*, *baro-* „greutate”, „presiune”, „grav”, *bi-*, *bis-* „doi, de două ori, dublu”, *biblio-* „carte”, *brahi(o)-* „scurt”, *bronho-* „bronhii”, *cac(o)-* „urât, rău, greșit”, *cali-*, *calo-* „frumos”, *calori-* „căldură”, *cardi(o)-* „inimă”, *carto-* „hartă, grafie, plan”, *cefal(o)-* „cap”, *centi-* „o sută, a suta parte”, *centri-*, *centro-* „centru”, *cerebr(o)-* „creier”, *chemo-*, *chimio-* „chimie, chimic”, *chin(o)-* „mișcare”, *cisto-* „bășică, vezică”, *cito-* „celulă”, *claustro-* „loc închis”, *clepto-* „a fura”, *climato-* „climă”, *cloro-* „verde”, *color(i)-* „culoare”, *cosm(o)-* „univers”, *cox-* „coapsă”, *cranio-* „craniu”, *cripto-* „ascuns”, *crom(o)-*, *cromato-* „culoare”, *cvadri-*, *cvadra-*, *cvadru-*, *cuadri-*, *quadri-* „patru”, *cvasi-*, *cvazi-*, *cuasi-*, *quasi-* „pe jumătate”, *dactil(o)-* „deget”, „în legătură cu mașina de scris”, *dec(a)-* „zece”, *deci-* „a zecea parte”, *defecto-* „defect”, *dei-* „zeu, Dumnezeu”, *delt-* „triunghiular, în forma literei grecești delta”, *dem(o)-* „popor”, *demi-* „jumătate”, *dendro-* „arbore”, *densi-* „densitate”, *denti-* „dinte”, *deonto-*

„datorie”, „uzanță”, *dermat(o)-*, *derm(o)-* „piele”, *dextro-* „dreaptă”, *di-* „doi”, *diali-* „separat”, *dico-*, *dih-* „în două părți”, *du(o)-* „doi”, *echi-* „egal”, *electro-*, *electrici-* „electricitate”, *embrio-* „embrion”, *empirio-* „experiență”, *endeca-* „unsprezece”, *enter(o)-* „intestin”, *entomo-* „insectă”, *epistemo-* „cunoaștere”, *erbi-* „iarbă”, *eroto-* „dragoste”, *etimo-* „adevărat”, *etio-* „cauză”, *etno-* „popor”, *eu-* „frumos, bun, bine”, *fago-* „a mânca, a absorbi”, *faringo-* „faringe”, *farmaco-* „medicament”, *febri-* „febră”, *fil(o)-* „a iubi”, *fito-* „plantă”, *fizio-* „natură, înfățișare caracteristică, funcțiunile organismului”, *flebo-* „vână”, *flori-* „floare”, *fon(o)-* „sunet, voce”, *foto-*, *fos-* „lumină”, „fotografie, fotografic”, *fratri-* „frate”, *frazeo-* „frază”, *freno-* „minte, inteligență”, *ftizio-* „tuberculoză”, *fulmi-* „care se aprinde, care explodează”, *fumi-* „fum”, *fungi-* „ciupercă”, *gastr(o)-*, *gastero-* „stomac”, *geo-* „pământ, glob terestru”, *geronto-* „bătrân, bătrânețe”, *gineco-* „femeie”, *gir(o)-* „cerc, rotire, rotativ”, *glacio-* „gheață”, *glic(o)-*, *gluc(o)-*, *glicoz-*, *glucoz-* „dulce”, *glos(o)-*, *glot(o)-* „limbă”, *gnoseo-* „cunoaștere”, *grafo-* „scriere”, *hect(o)-* „o sută”, *hem(o)-*, *hemato-* „sânge, hematie, hemoglobină”, *hepato-* „ficat”, *hept(a)-* „șapte”, *heter(o)-* „alt, diferit”, *hex(a)-* „șase”, *hip(o)-* „cal”, *homeo-* „de același fel, asemănător”, *horti-* „grădină”, *ideo-* „idee”, *idio-* „propriu, specific”, *igni-* „foc”, *ihti(o)-* „pește”, *izo-*, *iso-* „egal, la fel”, *kilo-* „o mie”, *labio-* „buze”, *lacto-*, *lacti-* „lapte”, *laparo-* „abdomen”, *laring(o)-* „laringe”, *legumi-* „legumă”, *lexico-* „lexic”, *lingvi-* „limbă”, *lit(o)-* „piatră”, *log(o)-* „cuvânt, vorbire”, *lomb(o)-* „șale”, *longi-* „lung”, *macro-* „mare”, *mal-* „rău”, *mani-*, *manu-* „mână”, *masto-* „piept, mamelon”, *matri-* „mamă”, *maxi-* „foarte mare”, *mecano-* „mecanic”, *medico-* „medicină”, *mega-*, *megalo-* „foarte mare”, „creștere”, „un milion”, *mel(i)-* „miere”, *melo-* „muzică”, *meningo-* „meninge”, *meno-* „lunar”, *merceo-* „marfă”, *mez(o)-* „de mijloc, mijlociu”, *mi(o)-* „mușchi, muscular”, *mico-*, *miceto-* „ciuperca”, *micro-* „mic, microscopic”, *mili-* „a mia parte”, *mimo-* „mim”, *mini-* „foarte mic”, *miria-* „foarte numeros, zece mii”, *mito-* „mit, minciună”, *mnemo-* „memorie”, *mono-* „unul singur, unic”, *morfo-* „formă”, *moto-* „cu motor, mecanizat”, „motocicletă”, *multi-* „mult”, *nano-* „a miliardă parte”, *necro-* „mort, cadavru”, *nefro-* „rinichi”, *neo-* „nou”, *neuro-*, *nevro-* „nerv, nervos”, *nitro-* „azot, azotic”, *novo-* „nou”, *octo-*, *octa-* „opt”, *odonto-* „dinte”, *oftalmo-* „ochi, vedere”, *oligo-* „puțin”, *omni-* „tot”, *onco-* „tumoare”, *onomato-*, *onomasio-* „nume”, *onto-* „ființă”, *opto-* „vedere”, *ornito-* „pasăre”, *orto-* „drept, adevărat, corect”, *osteo-* „osos”, *oto-* „ureche”, *ovi-*, *ovo-* „ou”, *pan-* „tot, întreg”, „universal”, *paleo-* „vechi”, *pari-* „egal”, *patri-* „părinte”, *ped(o)-*, *pedio-* „copil”, *penta-* „cinci”, *pico-* „de un bilion de ori mai mic”, *piezo-* „presiune, comprimare”, *piro-* „foc, căldură”, *pisci-* „pește”, *plani-*, *plano-* „suprafață netedă”, *plebi-* „mulțime”, *pleni-* „plin”, *plexi-* „care se îndoiește”, *pluri-* „mai mulți”, *pluvio-* „ploaie”, *pneumo-*, *pneumato-* „aer, gaze, respirație”, „plămân, pulmonar”, „pneumonie”, *poli-* „mai mult”, *port-* „poartă, a ține”, *presti-* „repede, iute”, *proto-* „primul, primar”, *pseudo-* „fals”, *puer(i)-* „copil”, *radio-* „raze, unde”, „radiație, radioactiv, radioactivitate”, *rahi-* „șira spinării”, *rect(i)-* „drept”, *rin(o)-* „nas”, *sapro-* „putrezire”, *schizo-* „împărțit”, *scizi-* „împărțire, separare”, *sclero-* „dur,

duritate”, *seismo-* „vibrație”, *semasio-* „semnificație, sens”, *semi-* „pe jumătate”, *sero-* „ser”, *servo-* „auxiliar”, *sfero-* „glob”, *sidero-* „stea”, *silvi(o)-* „pădure”, *simil(i)-* „asemănător”, *socio-* „societate”, *spasmo-* „contractie, spasm”, *spectro-* „spectru”, *speo-*, *speleo-* „peșteră”, *steno-* „strâmt”, „stenografic”, *steto-* „piept”, *stomato-* „gura”, *taheo-*, *tahi-* „rapid, accelerat; turație”, *tehno-*, *tehni-* „meserie”, „tehnic, tehnică”, *tele-* „departe, la distanță”, „televiziune, televizor”, *teo-* „zeu, divinitate”, *termo-*, *termi-* „căldură, temperatură; termic”, *tetr(a)-* „patru, de patru ori”, *tip(o)-* „caracter”, „care culege, imprimă”, „tipar”, „tipografic”, *top(o)-* „loc”, *traumato-* „leziune, rană”, *tri-* „trei”, *trombo-* „cheag de sânge”, *turbo-* „turbină”, *umidi-* „umiditate”, *uni-* „unul singur”, *ur(o)-*, *ureo-* „urină”, *uzu-* „uz, folosire”, *vaso-* „vas sanguin”, *venero-* „boală venerică”, *vermi-* „vierme”, *vero-* „adevăr, adevărat”, *vice-* „în loc de, locuitor, adjunct”, *video-* „vedere, vizual”, *viti-* „viță-de-vie”, *vivi-* „viu, care trăiește”, *xeno-* „străin”, *zoo-* „animal” etc. și

b) sufixoide: *-agog*, *-gog*, *-agogie* „care conduce”, *-agorie*, *-agoric* „redare, prezentare”, *-ambul* „care merge, umblă”, *-arh*, *-arhie* „sef, conducător”, *-atlon* „probă, exercițiu”, *-bal* „minge”, *-buz*, *-bus* „vehicul pentru transport în comun”, *-card*, *-cardie*, *-cordie* „inimă”, *-cefalie* „cap”, *-cid* „care ucide”, *-citoza* „celulă”, *-crat*, *-cratic*, *-crație* „putere”, *-cromie* „culoare”, *-cultor* „care cultivă”, *-dezic* „a împărți”, *-didact* „care a învățat”, *-doc* „prin care trece”, *-duct* „care duce”, *-edru* „latură, față, bază”, *-enteric*, *-enterie* „intestin”, *-epie* „pronunțare”, *-erast* „îndrăgostit”, *-ereză* „luare, punere”, *-exie* „stare”, *-fag*, *-fagie* „a mânca, a absorbi”, *-fer*, *-fera* „care poartă, conține, produce”, *-filie* „a iubi”, *-fob* „care urăște, are oroare, respinge, căruia îi este frică de”, *-for* „care duce, poartă”, *-form* „formă, aspect”, *-frenie* „minte, inteligență”, *-ftong* „sunet”, *-fug* „care fuge, care alungă, respinge”, *-gam*, *-gamie* „căsătorie, unire”, *-gen* „care produce, care ia naștere”, *-gon* „unghi”, *-grama* „scriere, înregistrare”, *-grif* „enigmă”, *-hton* „pământ, țară”, *-id* „în formă de”, *-latru*, *-latrie* „care se închină”, *-lingv* „limbă”, *-loc*, *-locvent*, *-locventă* „care vorbește”, *-logie* „care studiază”, *-man* „pasionat”, *-man*, *-men* „om, bărbat”, *-mer* „parte”, *-mestru* „lună”, *-micina* „ciupercă”, *-morf* „formă”, *-naut* „cel care conduce sau călătorește cu un vehicul plutitor”, *-odie* „cântec, melodie”, *-ol*, *-olina* „ulei”, *-onim*, *-onimie* „nume”, *-op*, *-opie*, *-opsie* „ochi, vedere”, *-orama*, *-rama* „spectacol”, *-par* „care naște”, *-ped* „picior”, *-pedie*, *-ped* „educație”, *-pepsie* „digestie”, *-plan* „care plutește”, *-plegie*, *-plegic* „paralizie”, *-plica* „a îndoi”, *-pol* „dreptul de a vinde”, *-pola* „oraș” (< fr. *-pole*, < gr. *-polis*), *-ree* „scurgere”, *-scop*, *-scopic*, *-scopie* „care privește, care examinează”, *-silab* „silabă”, *-stat*, *-stazie* „care stă, static”, „care oprește”, *-strof* „care răstoarnă, care întoarce”, *-taf* „mormânt”, *-tecă* „dulap, cutie”, „colecție”, *-termie* „căldură; temperatură”, *-tipie* „caracter”, *-tron* „în legătură cu particulele elementare”, „instalație”, *-urg*, *-urgie* „care lucrează, care face”, *-vor* „mâncător”, *-zof*, *-zofie* „înțelept”.

Evident, derivatele cu prefixoide și sufixoide nu pot fi considerate, în întregime, ca fiind formate în interiorul limbii române, deși nu putem exclude că unele unități lexicale au fost derivate cu ajutorul unora dintre acestea (a se compara potențialele

derivate cu prefixoidul *pseudo-*: *pseudoatlet, *pseudoarbitru, *pseudoprofesor etc. sau cu sufixoidul *-fil*: *romofil, *ucrainofil, *lupofil etc.). Mai mult, unele afixoide se pot manifesta atât în calitate de prefixoide, cât și în calitate de sufixoide (a se vedea *filolog* și *bibliofil*).

Am adus în discuție problema afixoidelor în ideea de a demonstra posibilitatea explicării etimologiei mai multor unități de vocabular în baza resurselor interne ale limbii române.

7. În fine, întru susținerea etimologiei românești a unui număr mare de unități lexicale derivate vom prezenta încă o probă cu pondere demonstrativă maximă. Este vorba de existența în limbă a așa-zisei *familii de cuvinte*, care dispune de un statut special nu numai pentru formarea cuvintelor, dar și pentru identificarea etimologiei unităților de vocabular. Pentru a pătrunde în esența sistemului de formare a cuvintelor, a mecanismului derivării unităților de vocabular și, mai ales, a etimologiei cuvintelor derivate de la rădăcini lexicale neologice, este absolut necesară utilizarea conceptului de *familie lexicală*, precum și examinarea *structurii morfologice* (morfematice) a cuvântului. Așadar, admitem că o *familie lexicală* include totalitatea cuvintelor formate prin derivare de la adjectivul *activ* de la care au fost formate o serie de derivate cu prefixe (*dezactivant*, *inactiv*, *reactiv* etc.) și cu sufixe (*activant*, *activator*, *activism*, *activizant* etc.). Astfel, familia lexicală a adjectivului *activ* poate fi identificată doar la nivelul limbii române, fiind diferită de familia lexicală similară din altă limbă. În felul acesta, în familia lexicală a adjectivului *activ* includem doar derivatele create în interiorul limbii române. În continuare prezentăm familia lexicală a adjectivului *activ*, indicând etimologia fiecărui component lexical. Așadar, elementul inițial al acestei familii lexicale este adjectivul *activ* [*< fr. actif < lat. activus < agere*, „a acționa”], care a servit, direct sau indirect, drept bază de derivare pentru toate celelalte componente ale acestei familii lexicale. În cele ce urmează, prezentăm componentele familiei lexicale a adjectivului *activ*, inclusiv etimologia lor și modelele lor de formare morfologică: *activ*, subst. n. [*< activ¹*, după fr. *actif*, rus. *акмуѳ*], *a activa* [*< activ + suf. -a*, după fr. *activer < actif + suf. -er*], *activant* [*< a activa + suf. -ant*, după fr. *activant < activer + suf. -ant*], *activare* [*< a activa + suf. -re*], *activat* [*< a activa + suf. -at*], *activator* [*< a activa + suf. -tor*, după fr. *activateur < activer + suf. -(a)teur*], *activism* [*< activ + suf. -ism*, după fr. *activisme < actif + suf. -isme*], *activist* [*< activ + suf. -ist*, după fr. *activiste < actif + suf. -iste*, rus. *акмуѳуцм*], *activitate* [*< activ + suf. -itate*, după fr. *activité*, it. *activita < lat. activitas, -atis, < activus* „activ”], *a activa* [*< activ + suf. -iza*, după fr. *activiser < actif + suf. -iser*], *activizare* [*< a activa + suf. -re*], *activizat* [*< a activa + suf. -at*], *activizator* [*< a activa + suf. -tor*], *a dezactiva* [*< pref. dez- + a activa*, după fr. *désactiver < pref. dés- + activer*], *dezactivant* [*< pref. dez- + activant*], *dezactivare* [*< dezactiva + suf. -re*], *dezactivat* [*< dezactiva + suf. -at*], *inactiv* [*< pref. in- + activ*, după fr. *inactif < pref. in- + actif*], *a inactiva* [*< inactiv + suf. -a*, după fr. *inactiver < inactif + suf. -er*], *inactivare* [*< a inactiva + suf. -re*], *inactivat* [*< a inactiva + suf. -at*], *inactivism* [*< inactiv + suf. -ism*,

după germ. *Inaktivismus*], *inactivitate* [< pref. *in-* + *activitate*, după fr. *inactivité* < pref. *in-* + *activité*], *a inactiviza* [< *inactiv* + suf. *-iza*], *inactivizare* [< *a inactiviza* + suf. *-re*], *inactivizat* [< *a inactiviza* + suf. *-at*], *reactiv* [< pref. *re-* + *activ*, după fr. *réactif* < pref. *ré-* + *actif*], *a reactiva* [< *reactiv* + suf. *-a*, după fr. *réactiver* < pref. *ré-* + *activer*], *reactivant* [< *a reactiva* + suf. *-ant*], *reactivare* [< *a reactiva* + suf. *-re*], *reactivat* [< *a reactiva* + suf. *-at*], *reactivitate* [< *a reactiva* + suf. *-itate*, după fr. *réactivité* < *réactif* + suf. *-ité*], *neactiv* [< pref. *ne-* + *activ*], *neactivitate* [< pref. *ne-* + *activitate*].

8. Așadar, identificarea etimologiei unităților lexicale simple necesită un studiu aprofundat de istorie a limbii și o cunoaștere bună a limbilor cu care a venit în contact limba română pe parcursul istoriei sale mai mult decât bimilenare. În același timp, nu mai puține probleme atestăm și în cazul determinării etimologiei cuvintelor derivate, în special a celor formate de la rădăcini lexicale neologice, pe baza unor modele derivative fie românești, fie împrumutate din alte limbi. În baza analizei unor serii întregi de cuvinte derivate de la rădăcini neologice și, mai ales, în baza examinării unor familii de unități lexicale, am ajuns la concluzia că, din punct de vedere etimologic, aceste unități lexicale sunt derivate formate în cadrul limbii române, indiferent de faptul dacă au sau nu au la bază modele derivative străine. Referitor la unitățile lexicale derivate cu afixoide, acestea urmează să fie considerate, de regulă, ca fiind internaționalisme. Prin urmare, în procesul de determinare a etimologiei unităților lexicale derivate de la rădăcini neologice este necesar să examinăm întreaga familie de cuvinte și să determinăm cuvintele formate în română fie după modele existente în limba română, fie având la bază unele modele derivative în alte limbi.

Referințe bibliografice:

CIORĂNESCU, Alexandru. *Dicționarul etimologic al limbii române*. București: Saeculum I.O., 2007.

DEX = *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Editura Academiei Române, 1998, 2009, 2012.

DLRLC = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, vol. I-IV. București: Editura Academiei RSR, 1955-1957.

MACREA, Dumitru. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei RSR, 1958.

VINEREANU, Mihai. *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europeanistică*. București: Alcor Edimpex, 2008.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu”.